

Pravice in dolžnosti so močno prepletene

Pogovor z go. Vlasto Nussdorfer

✉ Erika Ašič

Ga. Vlasta Nussdorfer se je rodila leta 1954 v Ljubljani. Je pravnica, iskana predavateljica, publicistka, pisateljica, humanitarna delavka ter dolgoletna predsednica Belega obroča Slovenije, društva za pomoč žrtvam kaznivih dejanj. Ustanovila je tudi dva sklada za pomoč družinam v stiski. Njena energija je izjemna, saj poleg rednega dela vsaj 150 ur mesečno brezplačno pomaga ranljivim skupinam. Tudi njena bibliografija je obsežna; poleg člankov je v zadnjih devetih letih napisala tudi devet knjig. V okviru spletnega portala IUS INFO je bila v letih 2006–2012 izbrana med deset najvplivnejših pravnikov v Republiki Sloveniji. Leta 2013 je sprejela šestletni mandat varuhinje človekovih pravic. V vročih poletnih dneh sva prijetno pokramljali o nekaterih vprašanjih s področja njenega delovanja.

Foto: arhiv Varuh človekovih pravic RS

Kaj človek potrebuje za dostojno življenje?

Veliko in hkrati malo. Pomembno je zdravje (tega ni brez zdravega okolja), izobraževanje ali delo za preživetje, pa tudi niz socialnih pravic. Vse se začne in konča pri tem, da ne zahtevaš le spoštovanja svojih

pravic, pač pa jih preko dolžnosti dopuščaš tudi drugim. Pravice in dolžnosti so namreč močno prepletene.

Lahko kot varuhinja človekovih pravic na kratko opredelite, kaj so to človekove pravice, kaj 'varujete'?

Zavedanje in spoštovanje človekovih pravic na številnih področjih je velika pridobitev časa. Kot varuhinja ugotavljam, da so kršitelji lahko tudi državni organi, organi lokalnih skupnosti, nosilci javnih pooblastil. Varuh nadzira prav njihovo delo.

Kakšno pomoč lahko človek, ki meni, da so mu pravice kršene, pričakuje od vas oz. vašega urada?

Ko pobudnik opozori na kršitev določenih pravic, Varuh sproži ustrezne postopke, da preveri, ali je temu res tako. Gre namreč za odnos posameznik – država, zato je treba preveriti, ali kršitve pravic obstajajo, in nanje opozoriti državne organe, si prizadevati za odpravo, kar je možno storiti tudi preko sporočil Varuha, ki obsegajo priporočila, navodila in pričakovane rešitve. Varuh praviloma ne posega v odprte postopke, razen če gre za njihovo zavlčevanje ali zlorabo oblasti. Pobudniki morajo sami izpeljati postopke, zlasti pravne, šele nato

nastopi varuh, ki preverja delovanje organov. Vsebinskih odločitev, ki bi spremenile določene zaključke, na pobudo Varuha ne gre pričakovati, se pa seveda lahko opredeli do kršitev in poda svoje mnenje.

Kako naj se obrne k vam po pomoč?

Imamo svojo spletno stran in brezplačni telefon 080 15 30, prav tako nam ljudje lahko pišejo na Dunajsko 56 v Ljubljani ali po elektronski pošti na naslov info@varuh-rs.si, s pobudniki pa se srečujemo predvsem na

zunanjih poslovanjih, saj vsak mesec opravimo najmanj enega. Do nas so torej odprte vse poti.

Kaj lahko kot varuhinja človekovih pravic storite, da bi se med ljudmi povečala strpnost, empatija, sodelovanje?

Varuh lahko veliko naredi s svojim zgledom, predvsem pa z javnimi nastopi in opozorili, predvsem medijskimi, ki nenehno kažejo na potrebo po pogovoru, dogovoru in mirnem reševanju sporov, ki smo jim dnevno priče.

Sedaj, ko ste varuhinja človekovih pravic, pa tudi pred tem ste videli veliko stisk. Pri čem vam je najtežje, kaj najtežje gledate?

Najhuje je odgovarjati ljudem, ki se borijo za preživetje, ki so izgubili službo in zaman iščejo novo, ki vedo, da lahko izgubijo celo otroke, ker jih ne bodo mogli preživljati. Hudo je tudi, če se starša nenehno pravdata za otroke, uporabljata vsa možna pravna sredstva, manipulirata in s tem izgubljata. Hudo mi je, ko starejši ne morejo biti doma, ker ni nikogar, ki bi zanje ustrezno skrbel, hkrati pa nimajo niti sredstev, da bi odšli v dom. Težko je, ko ljudje dneve in tedne ter leta iščejo svojo pravico, izgubljajo zdravje in so nenehno razočarani. Včasih sicer tudi neupravičeno, saj ne sprejemajo niti pravnomočnih odločitev. Prav tako mi je težko, če ima kapital prednost pred zdravjem, izgledov za čisto okolje in normalne pogoje za življenje pa kar ni. Tu je še huda nestrpnost do drugačnih in seveda vse bolj prisoten sovražni govor. Še bi lahko naštevala.

Se vam zdi, da je v tem 'sodobnem' času težav s spoštovanjem človekovih pravic in dostojanstva manj ali več? V čem vidite razlog za to?

V sodobnem času je marsikaj dovoljeno tudi v imenu krize. Ljudje v njenem imenu zlorabljajo in kršijo pravice drugih. Zase terjajo dosledno spoštovanje, za soljudi jim je malo mar. Pojavlja se brezbriznost, zelo slabo sporočilo pa je, če pred zakonom nismo vsi enaki. Če država ni hitra pri odzivu na nespoštovanje pravic, si

ljudje marsikaj privoščijo. Se še spomnite prekrškov, ki so po ugovorih zastarali? Vsi so se pritoževali. Ko pa so institucije začele delati hitreje, so ljudje temeljito premislili, ali plačati 'polovičko' ali nadaljevati in poleg dodatne kazni za prekršek plačati še stroške. Ljudje zelo radi razmišljajo, ali se jim nekaj splača ali ne.

Katero področje spoštovanja človekovih pravic je v tem obdobju najbolj na preizkušnji? Kako ga rešujete?

Zagotovo socialne pravice. Spremljamo kršitve, opozarjamo ministrstva, zlasti za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Mi se borimo za ljudi, saj država z rezi v proračunska sredstva raje jemlje, kot daje. Tudi zaradi krize.

Kako gledate na porast grobega družinskega nasilja pri nas (npr. streljanje na partnerja)? Zakaj menite, da prihaja do tega?

Družinsko življenje je polno vzponov in padcev. Običajno se med partnerjema zveza začne z ljubeznijo. Ko in če prihaja do nesporazumov in se ti ne rešujejo, je v družini kot v 'ekonom loncu'. Vre, obstaja možnost, da eksplodira. Zato je treba 'spustiti paro'. Pogosto se mladi razhajajo z nerazčiščenimi odnosi. Če eden izmed partnerjev ne prenese poraza ali izgube, je poln maščevanja, zamer, sprožilec je lahko alkohol ali celo bolešno ljubosumje. Pride lahko do najhujšega, celo umora in običajno kasneje storilčevega samomora. Pravi: "Če ne boš moja, ne boš od nikogar." In na koncu umre še sam. Nesporazume je treba reševati takoj, prav tako nasilje, ki ima običajno svoje globoke korenine. Nekateri bi radi zadeve rešili na hitro, jih pometli pod preprogo ali držali glavo v pesek kot noj ...

Kateri so ključni elementi za vzgojo otrok v spoštljive in odgovorne ljudi? Kako lahko šola pristopa k temu? Kaj lahko na tem področju stori varuh človekovih pravic?

Vse se začne pri starših, torej v družini. Če teh ni ali ne zmorejo, pride na vrsto šola. Ne govorim o Varuhu, ki

ponavadi za nesrečne zgodbe in razplete izve mnogo kasneje. Seveda pa se na posebnem oddelku posvečamo prav skrbi za otrokove pravice, pravice staršev, družino ... Uspevamo lahko s predavanji, osveščanjem. Začeli se bodo Varuhovi večeri. Že sedaj predavam v številnih krajih. Sodelujem tudi v programu Ne-odvisen.si, ki uči tudi o vzgoji mladih v družini. Vsi smo poklicani, da nekaj naredimo. Najprej pri sebi in nato to širimo. Tudi na področju preventive pred zasvojenostjo.

Kako naj šola ravna v primeru učenca, za katerega učitelj ve, da ne zmore napredovati v višji razred, starši pa to kljub vsemu zahtevajo – ne glede na otrokove sposobnosti? Kaj je v takem primeru za otroka bolje? Podobne dileme se pojavljajo (otroci s posebnimi potrebami) v strokovni komisiji za usmerjanje in med starši.

S starši se je treba pogovoriti. Temeljito. Prisotni morajo biti strokovnjaki, ki jim predočijo otrokove zmožnosti, predvsem pa preprečijo, da bi starši pričakovali preveč, saj gre za otroka in take zahteve lahko samo škodijo. Včasih je težko, saj starši ne sprejemajo nasvetov, čeprav so dobronamerni. Treba jih je razumeti. Morda je dobro, da tudi sami poiščejo kakšno mnenje, da se resnično prepričajo o tem, kaj je dobro za otroka.

V čem vidite težavo in prednost vključevanja otrok s posebnimi potrebami v večinske šole? Je to dobro za otroke?

Seveda to ni možno za vse otroke s posebnimi potrebami. Kljub temu pa je treba skrbeti, da bi bilo čim več takih, saj je druženje enih in drugih koristno. Ne smemo pa prezreti tudi otrok, ki so nadpovprečni. Tudi ti se včasih znajdejo v primežu šole, ki ni ravno po njihovi meri. Marsikaj je odvisno od učiteljev. Imeti morajo izjemno veliko znanja in veščin, da se prilagodijo enim in drugim.

Slovinci ne moremo iz tega, da se ne bi delili na vsaj dva tabora. Zakaj ne moremo storiti koraka naprej, kaj nas ovira oz. kaj bi

nam pomagalo k enotnosti, medsebojnemu spoštovanju?

Zdi se mi, da se vse preveč obračamo v preteklost in premalo v prihodnost. Kot bi nas bilo strah le-te. Iz dneva v dan generiramo sovraštvo. Vsak izhaja iz družine, ki ima neko preteklost, in kot otrok zagotovo ni kriv zanj. Eni so bili partizani, drugi domobranci. Gre predvsem za naše starše oz. stare starše. Namesto da bi trezno sprejeli zgodovino, da so bili torej eni in drugi, da je sedaj mir in 21. stoletje, se vračamo v tista vojna, predvojna in povojna leta. Žal pa vse to prenašamo tudi na nove generacije. Okužili smo jih s tem sovraštvom in do sprave, vsaj tiste prave, je težka pot. Žrtve na eni in drugi strani je treba končno pokopati. Seveda v prenesenem smislu, kajti pokopane so bile že zdavnaj, le da ne vse na enak način. Zgodovine ne moremo spreminjati, lahko jo dopolnjujemo z novimi odkritji, a brez sovraštva.

Česa bi se moral zavedati vsak človek na odgovornem položaju (v politiki, podjetju) oz. katerih osnovnih pravil naj ne bi pozabil? Menda se v človeku 'nekaj spremeni', ko dobi denar, ugled, moč – drugače gleda na te stvari kot prej ...

Sama pogosto pravim, da bi morali imeti test oziroma preizkus, preden bi nekdo zasedel odgovoren položaj, saj se ljudje tako radi spreminjajo. Skromni, krotki, uslužni do nadrejenih, a pogosto kruti do podrejenih nenadoma čez noč 'zrastejo' v šefe in voditelje, ne znajo več spoštovati, ker preradi ukazujejo in vladajo. Obnašajo se, kot bi bili večni. Kakšna škoda. Uničujejo ljudi okoli sebe. Vodja bi moral biti človek, ki je osebnostno zrel, ki je ne le uspešen, pač pa tudi brez prevelikega ega, tak, ki ima zdravo samospoštovanje in je srečen. Sicer bo teptal in rušil okoli sebe. Še če bi imeli preizkusno dobo, bi se lahko zmotili. Ljudje se namreč tako radi naenkrat spremenijo. Z oblastjo običajno na slabše.

Že na prejšnjih delovnih mestih in tudi v prostem času se na različne načine zavzimate za človekove pravice. Zakaj ste se odločili za to,

kaj vas žene? Kako se počutite v vlogi varuhinje človekovih pravic?

Zdi se, da mi je vloga varuhinje človekovih pravic resnično pisana na kožo. Kot bi se na to funkcijo pripravljala celo življenje. Za človekove pravice sem se začela boriti že kot otrok. Vedno sem razlikovala med dobrim in zlim, vedno sem se borila za ljudi, zaupali so mi svoje težave in reševala sem jih. Velikokrat sem bila na vodilnih položajih, kjer sem se 'kalila'. V 35 letih tožilskega dela sem si nabrala tudi ogromno prakse, ne le na pravnem področju, pač pa tudi v prostem času v nevladnem sektorju. Sedaj lahko vse to združujem in nadgrajujem v kolektivu, ki ima veliko strokovnjakov, in na položaju, kjer lahko res nekaj naredim. Ne čez noč, a vendar. Mandat nenazadnje traja šest let.

Kje jemljete moč, energijo za delo; znano je, da je vaš delavnik vedno zelo dolg. Kako zmorete?

Menda se ta obnavlja. Zaenkrat imam kljub stalnemu delu, ki presega vse delavnike in posega v prosti čas, še vedno željo, da nekaj ustvarim. Moč mi dajejo predvsem dobri ljudje, ki me obkrožajo. Prva je družina, nato prijatelji in sodelavci. Negativnih ljudi se ogibam.

Kaj bi poudarili kot pomembno v svojem življenju; brez česa (ali koga) bi res težko živeli?

Pomembno je, da je okolje, v katerem živim, urejeno, harmonično in lepo. Sem velik esteta in vseskozi se trudim, da je domače okolje, pa tudi službeno, prijazno in vzpodbudno. Težko bi živela v neredu in kaosu. Sem

zelo, zelo discipliniran človek. Red me ne moti ali utruja.

Kaj bi spremenili, če bi imeli čarobno paličico?

Oh, pričarala bi nekaj milijonov evrov in jih res pošteno delila tistim, ki potrebujejo pomoč. Seveda bi bilo tudi to težko, a osrečila bi na tisoče ljudi. Ne

Foto: arhiv Varuh človekovih pravic RS

le z 'dajanjem rib', pač pa bi jih rada učila tudi 'lovljenja' – da bi kasneje sami zmogli. Pomagala bi bolnim, invalidom, revnim, skratka tistim, ki jim tudi ta družba, ki je že obubožana, ne zmore več. Seveda pa bi bila neprizanesljiva do goljufov; tistih, ki zlorabljajo institucije, lažejo, kradejo ... Taki nas pravzaprav uničujejo. Res je, da so zato sprejeti številni zakoni, ki pa so žal včasih za nekatere pogubni. Prizadeti so namreč vsi.

Bi želeli kaj posebnega sporočiti našim bralcem (staršem, učiteljem, vzgojiteljem)?

Da, zavedajte se, da vzgajate z lastnim zgledom. Nič ne pomeni, če pridigate, predavate, zahtevate, ko pa vas otroci poleg poslušanja tudi gledajo in posnemajo.

Iskrena hvala za pogovor in uspešno delo še naprej. ■